

§ 24. Неразвітыя і развітыя сказы

172. Прачытайце сказы. Якія з іх больш поўна характарызуюць прадметы, з’явы, падзеі? Вызначце граматычныя асновы ў сказах.

а) Найчасцей беларусы ўпрыгожвалі адзенне арнаментамі з розных фігур чырвонага колеру.	1) Беларусы ўпрыгожвалі.
б) Нашы продкі лічылі чырвоны колер сімвалам жыцця.	2) Продкі лічылі.
в) Кожны арнамент нешта сімвалізаваў.	3) Арнамент сімвалізаваў.

Паводле А. Коршак.

Як выглядае арнамент на Дзяржаўным сцягу Рэспублікі Беларусь?

Сказы, у склад якіх уваходзяць толькі дзейнік і выказнік, называюцца **неразвітымі**: Лісты ападаюць. Восень настала.

Сказы, у якіх, акрамя дзейніка і выказніка, ёсць даданыя члены сказа, называюцца **развітымі**: Лісты ападаюць (з ч а г о?) з дрэў (сказ развіты дапаўненнем). (Я к і я?) Жоўтыя лісты ападаюць (сказ развіты азначэннем). (К а л і?) Восенню лісты ападаюць (сказ развіты акалічнасцю).

Неразвітыя сказы могуць складацца толькі з дзейніка або толькі з выказніка: Восень. Лістапад. Пахаладала. Падмарозіла.

173. Прачытайце назвы карцін беларускага мастака В. Бялыніцкага-Бірулі.

Восень

Асенні пейзаж

Вясна ідзе

Якія з назваў карцін суадносяцца з неразвітымі сказамі?
Перабудуйце неразвітыя сказы ў развітыя і запішыце іх.

174. Прачытайце тэкст. Замест пытанняў у дужках ужывайце словы для даведкі. Пастаўце пытанні да тэксту.

Знакаміты мастак

Перад вамі прыгожы нацюрморт нашага знакамітага земляка.

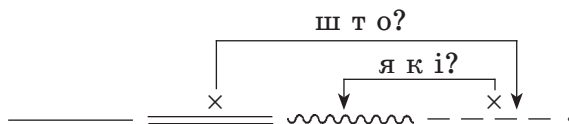
Аўтара (ч а г о?) завуць Іван Хруцкі. Ён нарадзіўся (д з е?) (к а л і?). У сямнаццаць гадоў (я к і?) хлопец паехаў (к у д ы?). (Д з е?) ён (я к?) вучыўся (н а к а г о?). (К а л і?) (ч ы е?) нацюрморты ўпрыгожвалі (я к і я?) гасціныя. (З а ш т о?) «Кветкі і плады» мастак атрымаў (я к і?) (ш т о?) (*Паводле А. Радзікевіч*).

Д л я д а в е д к і: малы сярэбрыны, за нацюрморт, у васьмнаццатым стагоддзі, у Пецяярбург, яго, неўзабаве,

на мастака, многія, нацюрморта, старанна, у Беларусі, медаль, таленавіты, там.

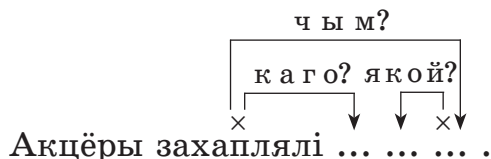
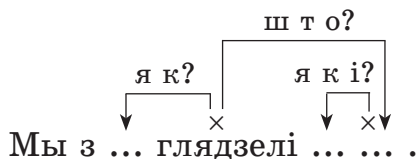
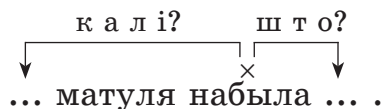
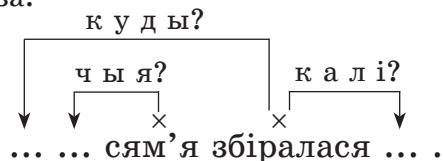
Складзіце паводле зместу тэксту сказ, які адпавядаў бы схеме:

Разгледзьце нацюрморт. Што на ім адлюстравана? Складзіце і запішыце два развітыя сказы.

175. Прачытайце. Выкарыстоўваючы схемы сказаў, раскажыце пра свой паход у тэатр.

Запішыце сказы, што ў вас атрымаліся. Падкрэсліце словы як члены сказа.

Д л я д а в е д к і: квіток*, учора, наш, тэатр, даўно, задавальненне, ігра, гледачы, цікавы, спектакль, цудоўны.

176. Прачытайце тэкст. Адкуль пайшоў выраз *абадраць як ліпку*? Колькі частак можна выдзеліць у тэксце? Падбярыце да іх загалоўкі.

Карыснае дрэва

Рэзныя дрэвы растуць у нашых лясках. Але толькі іменем аднаго з іх назвалі летні месца. Ты здагадаўся? Дрэва гэта называецца ліпай. Яно цвіце ў ліпені. І як прыгожа! З усёй ваколіцы злётваюцца да яго чмелі ды пчолкі.

А ведаеш, адкуль пайшоў выраз *абадраць як ліпку*? Некалі з ліпавай кары сяляне плялі лапці. *Ліпоўкі хутка зношваліся*. За год чалавек зношваў дзесяць пар такога абутку. А на адны лапці ішла кара трох маладых ліпак. Вось і стаялі яны абадраныя, голыя і паступова засыхалі (*Паводле Х. Гурыновіча*).

Да слова *ліпоўкі* падбярыце аднакаранёвыя словы з тэксту.

Спішыце першы абзац тэксту, устаўляючы прапушчаныя літары. Растлумачце напісанне слоў. Падкрэсліце дзейнік і выказнік у неразвітым сказе.

Дакажыце, што выдзелены ў тэксце сказ з'яўляецца развітым. Складзіце яго схему.

§ 25. Патрабаванні да падрабязнага пераказу.

Падрабязны пераказ тэксту

(з выкарыстаннем апорных слоў і словазлучэнняў)

Падрабязны пераказ тэксту поўна і паслядоўна перадае змест прапанаванага тэксту. Каб зрабіць падрабязны пераказ тэксту, трэба ўзнавіць тэкст, захоўваючы яго кампазіцыю і моўныя асаблівасці.

177. Прачытайце тэкст.

У арэхах

Аднойчы Міколка і Косця пайшлі ў арэхі. Дамовіліся арэхі не есці, каб потым палічыць, хто больш нарваў. Разышліся хлопчыкі ў розныя бакі.

Ціха ў лесе ў канцы лета. Раптам Міколка пачуў, як справа арэх шчоўкнуў. Кастусь не ўтрымаўся! Потым другі